

BAŞBAKANLIK TANITMA FONUNUN KATKILARIYLA

**III. ULUSLARARASI
DÜNYA DİLİ TÜRKÇE
SEMPOZYUMU**

16–18 Aralık 2010
İZMİR

BİLDİRİ KİTABI

EDİTÖR
Dr. İlyas YAZAR

İzmir – 2011

Dokuz Eylül Üniversitesi
III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu
16–18 Aralık 2010 İzmir

©

III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu
Bildiri Kitabındaki yazıların yasal ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

ISBN: 978-605-89826-0-4

Editör:

Dr. İlyas YAZAR

Redaktör:

Halil Melih KAHRAMAN

Kapak Tasarım:

Dr. Ekin BOZTAŞ

Dr. İlyas YAZAR

Baskı:

Kanyılmaz Matbaası-İzmir
(Tel: +902324491443)

Baskı: Ocak 2011

Adresler:

dunyadiliturkce3@gmail.com
www.dunyadiliturkce.info
www.facebook.com/dunyadiliturkce

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE EBUBEKİR KÂNÎ MODELİ

Yrd. Doç. Dr. İlyas YAZAR
Dokuz Eylül Üniversitesi

ÖZET

Ebu Bekir Kânî Efendi XVIII. Yüzyılda yetişmiş, devrinin önde gelen ilim ve sanat adamlarından birisi olarak görülmektedir. Kırk yaşından sonra memleketi Tokat'tan ayrılıp İstanbul'a gelerek Divan kaleminde görev yapmıştır. Daha sonra Silistre, Eflak, Rusçuk ve çevresini gezen şair buradaki yöneticilerle dostluklar kurmuştur. Tebliğde Kânî'nin Balkanlar'da geçen yaşamında Eflak Voyvodası İskerletzâde Konstantin'in yeğenine Türkçe öğretmek amacıyla yazdığı *Be-nâm-ı Havâriyyûn-ı Bürûc-ı Fünûn* adlı eseri üzerinde durularak eserdeki Türkçe öğretimi modeli değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ebu Bekir Kânî, Divan Şiiri, Türkçe Öğretimi

ABU BEKİR KÂNÎ MODEL OF TEACHING TURKISH TO FOREIGNERS

ABSTRACT

Ebu Bekir Kani Efendi grown-up in the eighteenth Century, is seen as one of the most important scientist and artist of his age. After he is 40, leaving his country Tokat and coming to İstanbul, worked in the Council of State Office. The poet who visited Silistre, Eflak, Rusçuk and the surroundings, made friends with the administrators of there. In the communicate, by stressing on the work named Benam-ı Havariyun-ı Büruc-ı Fünun, written as to teach Turkish to the nephew of Eflak's Voivode İskerletzade Konstantin in the life of Kani's in the Balkans, it will be evaluated Turkish Teaching Method.

Key Words: Ebu Bekir Kani, Classical Ottoman Poem, Turkish Teaching

Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminin, henüz yeni olmakla birlikte son yıllarda üzerinde ciddi çalışmalar yapıldığı bir uzmanlık alanı haline geldiği görülmektedir. Avrupa Konseyi'nin 2001 yılını *Avrupa Diller Yılı* ilan etmesinin ardından dil öğretimine, dolayısıyla Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesine yönelik ilgi de geçen zamana nispetle artarak devam etmektedir.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretilme süreci, tarihi perspektifi içinde giderek önem kazanmış olmakla birlikte, Türkçenin yabancılara öğretilmesi aşamasında yararlanılabilecek yöntem ve yaklaşımlarla, konuyla ilgili yapılmış çalışmalara ihtiyaç da paralellik göstermektedir.

Kânî'nin XVIII. yüzyılda kaleme almış olduğu "*Be-nâm-ı Havâriyyûn-ı Bürûc-ı Fünûn*" isimli eseri Türkçenin yabancılara öğretilmesi konusunda bir model olmanın yanında biçim ve muhtevasıyla da alanında yararlanılabilecek önemli çalışmalardan birisi olması yönüyle bu tebliğin konusu olmuştur.

Tokatlı Ebû Bekir Kânî Efendi'nin yabancılara Türkçe öğretimi konusuyla ilgili söz konusu eserine geçmeden önce şâirin hayatına dair kısa bir hatırlatma yapmakta yarar bulunmaktadır:

Kânî, gerek devrinin, gerekse sonraki dönemlerin kaynakları tarafından XVIII. yüzyılın yetiştirdiği, dönemin önemli mizah ustalarından, âlim ve şâir kişiliği ile tanınmış önemli isimlerinden birisi olarak tanımlanmaktadır. Hayatına dair şâir biyografileriyle ilgili temel başvuru kaynakları arasında sayılan başta şuarâ tezkireleri olmak üzere, ölümünden sonraki çeşitli kaynaklarda yer alan bilgilerin sınırlı bir çerçevede kaldığı görülmektedir.¹

Ebû Bekir Kânî Efendi 1712 yılında Tokat'ta dünyaya gelmiştir.² Doğumu ve ailesi ile ilgili kaynaklarda bunun dışında herhangi bir bilginin yer almadığı Kânî, tahsil hayatına Tokat'ta başlamıştır.³ İlk zamanlar derbeder bir yaşam süren şâirin, gençlik yıllarında nükteli biçimde söylediği şiirlerle şöhrete kavuştuğu bilinmektedir.⁴

¹ İlyas Yazar, *Kânî Divanı*, İstanbul, 2010, ss-31-53; Vakanüvis Mehmed Edip Efendi, *Târih-i Edib*, İstanbul Üniversitesi Türkçe Yazmalar Bölümü, No:3220, vr:116 v.d.; Fatin Efendi, *Tezkire-i Hatimetü'l-Eş'âr*, İstanbul 1271, s.352-353; Şeyhülislam Arif Hikmet, *Mecmuâtü't-Terâcim*, İstanbul 1254, vr. 55ab; Şefkat, *Tezkire-i Şefkat*, İstanbul 1259, vr.59b; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmâni*, (Haz.: Nuri Akbayar) İstanbul 1996, C.III, s.865; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1333, C.II, s.392; Muallim Nâci, *Esâmi*, İstanbul 1308, s.261-262; Ebuzziya Tefvik, *Nümûne-i Edebiyât-ı Osmâniye*, İstanbul 1330, s.49; Şehabettin Süleyman, *Târih-i Edebiyât-ı Osmâniye*, İstanbul 1328, s.231-232.

² Kânî'nin Tokatlı olduğunu ve orada doğduğunu Muallim Naci, *Esâmi*'de kaydetmektedir. (bkz.: Muallim Nâci, a.g.e., s.261.

³ Muallim Nâci, *Esâmi*, İstanbul 1308, s.261.

⁴ Muallim Nâci, a.g.e., s.262.

III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu (16-18 Aralık 2010 İzmir)

Tanınmaya başladığı gençlik yıllarında, iç dünyasındaki bunalım ve çalkantıların devam ettiği bir dönemde, Mevlevî şeyhi Abdülahad Dede ile karşılaşan şâir, ona intisap ederek kırk yaşlarına kadar Tokat Mevlevîhânesine devam etmiştir.⁵

Ebû Bekir Kânî Efendi, şiirdeki asıl şöhretine kaynaklarda belirtildiği kadarıyla 1755 yılında Hekimoğlu Ali Paşa ile tanıştıktan sonra ulaşmıştır.⁶ Dönemin Trabzon valisi olan Hekimoğlu Ali Paşa, sadrazam olarak görevlendirildiğinden İstanbul'a dönerken Tokat'a uğramış, burada Kânî tarafından kendisine bir kaside sunulmuştur. Kânî'nin yetenekli bir genç olduğunu fark eden Paşa, onu yanına alarak İstanbul'a götürmüştür.⁷ Kânî'nin İstanbul'a gelişiyle birlikte sanat yaşamı da ciddi anlamda değişime uğramıştır.

Kânî İstanbul'a geldiğinde ilk iş olarak eğitim düzeyinin artması ve devlet terbiyesi alması için Dîvân-ı Hümâyûn kaleminde eğitimine devam etmiş ve kısa sürede *Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn* pâyesini alarak devlet kademesinde işe başlamış, memur olmuştur.⁸

Ebû Bekir Kânî, İstanbul'daki yaşamından ve işinden sıkıldığı bir dönemde kendisinin İstanbul'a gelmesine vesile olan Ali Paşa'nın Silistre'ye gitmesini de fırsat bilerek onunla birlikte önce Silistre'ye daha sonra da Paşa'nın yanından ayrılarak Eflak, Rusçuk ve civar bölgelere geçmiştir. Şairin bu bölgelerde kâtiplik yaptığına dair bilgiler içeren çeşitli kaynaklar bulunmaktadır.⁹

Ebû Bekir Kânî'nin rivâyetlere dayalı olarak Bükreş'te geçirdiği yıllarda, içkiye mübtelâ olduğu ve düşkün bir yaşam sürdürdüğünden de söz edilmektedir. Kânî'ye atfedilen ünlü "*Kırk yıllık Kânî olur mu yani*" sözü de yine bu dönemle ilgili olarak şâir etrafındaki anlatılar arasında yer almaktadır.¹⁰

Kânî, 1755 yılında İstanbul'dan ayrıldıktan sonra yaşadıklarını Dîvân'ında yer alan *Hasb-i Hâl*'inde ayrıntılı olarak kaleme almış, Eflâk ve Rusçuk gibi gezip dolaştığı beldelerle ilgili izlenimlerini bu şiirinde dile getirmiştir.¹¹

Kânî'nin gurbet hayatı 1782 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihte Sadrazam Yeğen Mehmed Paşa'nın davetiyle İstanbul'a dönmüş ve kendisinin divan kâtipliği görevinde bulunmuştur. Ancak saray âdâb ve erkânına uyum sağlamakta zorlanan şâir, Paşa'nın sırlarını ifşâ etmesi üzerine idama mahkûm edilmiş, Reisü'l-küttâb Hayri Efendi'nin araya girmesiyle bu cezadan kurtularak kalebent olarak Limni adasına sürgüne gönderilmiştir.¹² Limni adasında sefaletle geçen sürgün yıllarının ardından hayatının sonlarına doğru affedilerek İstanbul'a dönmüş ve Kasım 1791 yılında vefat etmiştir.

⁵ Vakanüvis Mehmed Edip Efendi, a.g.e., vr.117; Bursalı Mehmed Tahir, a.g.e., s.392.

⁶ Fatin, a.g.e., s.352-353; Muallim Nâci, a.g.e., 261; Sırrı Akıncı, "Hekimoğlu Ali Paşa ve Kânî Efendi", Hayat-Tarih Mecmuası, Ekim 1971, C.2, S.9, s.17.

⁷ Hekimoğlu Ali Paşa, I. Mahmut döneminde, 1732-1735, 1742-1743 tarihleri arasında ve 1755 yılında olmak üzere üç defa sadrazamlığa atanarak beş yıl sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamlarındandır. Trabzon, Halep (1724) ve Bosna (1734) valilikleri yapan Ali Paşa, Kânî'nin hayatında da önemli bir yere sahiptir. Ayrıca kaynaklarda Hekimoğlu Ali Paşa için yazıldığı belirtilen kasidenin Kânî Divanında yer almadığı tespit edilmiştir.

⁸ Mehmed Süreyya, a.g.e., s.865

⁹ Osman Horata, "Son Klâsik Dönem", Türk Edebiyatı Tarihi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., İstanbul 2006, C.2, s.474.

¹⁰ Ebû Bekir Kânî'nin Bükreş'te bulunduğu sırada bir Romen güzeline âşık olduğu, güzelliği kadar dinine de bağlı olan kızın Kânî'yi Hıristiyanlığa davet ettiği, bunu kabul etmezse onunla evlenmeyeceğini söylemesi üzerine Kânî'nin günümüzde atasözü olarak kullandığımız "*Kırk yıllık Kânî olur mu Yani*" sözünü söylediği ifade edilmektedir. (Önder Göçgün, "18. Yüzyıl Klâsik Türk Şiiri'nin Nüktedan Bir Mevlevî Şâiri: Tokat'lı Kânî", Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, Ankara 1987, s.569); Başka bir rivayete göre ise sevdiği Romen kız Kânî'ye, içkiye tövbe etmesi şartıyla kendisiyle evlenebileceğini söylemiş, ancak aşk derdinden dolayı içkiye alışmış ve içmeden duramaz hale gelmiş olan şâirin "artık çok geç, ben içkisiz yapamam, tövbe kâr etmez, *kırk yıllık Kânî, olur mu Yani*" dediği belirtilmektedir. (Sırrı Akıncı, "Hekimoğlu Ali Paşa ve Kânî Efendi", Hayat-Tarih Mecmuası, Ekim 1971, C.2, S.9, s.17); Bir diğer rivayete göre ise, Kânî'nin hiçbir yerde uzun süre kalmadığı halde Eflak'ta uzun zaman kalması sebebiyle kendisine irtidat isnat olunduğu, Kânî'nin de bu suçlama karşısında "*Kırk yıllık Kânî olur mu Yani*" sözünü söylediği şeklindedir. (İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Katalogu, İstanbul 1965, C. III, s.862.)

¹¹ Hasb-i Hâl, mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmış 132 beyitten oluşan sosyal hayatın tenkidine yer veren bir eserdir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Yazar, A.g.e.)

¹² "Kânî", Encyclopedie de L'islam, Paris, 1978, Tome IV, s.567-568; Fevziye Abdullah Tansel, "Kânî", Türk Ansiklopedisi, C. XXI, Ankara, 1974, s.204.

III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu (16-18 Aralık 2010 İzmir)

Hakkında yazılanlar ve söylenenler bir bütün olarak değerlendirildiğinde onun mağrur, makam ve mevki sevdalısı olmayan, lakayt, hazırcevap, keskin zekâlı, kalender-meşrep, nüktedan ve rint bir şahsiyet olduğunu ortaya koymaktadır.

Şâirle ilgili bu kısa hatırlatmanın ışığında onun Balkanlarda geçen hayatı, esasında bu çalışmanın özünü oluşturmaktadır. Şairi Tokat'tan İstanbul'a taşıyan Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa'nın sadareten azledilerek Silistre'ye gönderilmesi, İstanbul'daki siyasi gelişmelerden bunalan Kânî için de âdeta kurtuluş vesilesi olmuştur.

Bir mektubunda “*Bu kirlî sarıklı Kânî, caddeleri ve Pazar yerlerini süsleyen, muhteşem giysiler içindeki devlet erkânıyla aynı seciyede olmadığından İstanbul'dan ayrılmak zorunda kalmış ve Silistre denin İslâm'ın bu sefil hânesini kendisi için bir huzur yeri olarak görmüştür.*”¹³ diyerek düşüncelerini açıklamaktan geri kalmamıştır.

Kânî, Silistre'de Paşa'nın yanında bir süre kaldıktan sonra huzurundan ayrılarak Eflak, Rusçuk gibi çevre bölgeleri dolaşmıştır. Buralardaki yerel yöneticilerin kâtipliklerini de yapan şâir, Eflak Voyvodası İskerletzade Konstantin Bey'in Bükreş'te özel kâtipliği görevinde de bulunmuştur. Şâir ile ilişkilerini geliştiren Voyvoda Konstantin, ondan yeğeni Aleksandr'a Türkçe öğretmesini istemiş, Kânî de bu isteği yerine getirerek Aleksandr'a Türkçe dersleri vermeye başlamıştır. Şâirin, Aleksandr'a Türkçe öğretmek amacıyla yazmış olduğu “*Be-nâm-ı Havâriyyûn-ı Bürûc-ı Fünûn*” adlı eseri tebliğimizin konusunu oluşturmaktadır.¹⁴

Söz konusu eser, “sebeb-i te'lif” bölümünde de anlatıldığı gibi Aleksandr'ın Türkçeyi daha iyi öğrenmesine ve Türkçesini ilerletmesine katkı sağlamak üzere yazılmıştır. Eserin ikisi Türkçe, biri Farsça olmak üzere bilinen üç yazma nüshası bulunmaktadır. Türkçe nüshaları Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmut 1871'de; Topkapı Sarayı Müzesi, Emanet Hazinesi 1158'de kayıtlıdır. Farsça yazması da yine Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde kayıt altındadır. Ayrıca eserin XVIII. ve XIX. yüzyıllara ait çok sayıda basma nüshası da bugün kütüphanelerimizde ve sahaflarımızda bulunmaktadır. Matbu nüshalar içinde I. Abdülhamit, II. Mahmut gibi devrin padişahlarına yönelik ithaflar olduğu da görülmektedir. Matbu nüshalarının günümüze kadar yaygın biçimde ulaşmış olması ve bürokratlara yönelik ithaflar, eserin döneminde ne derece popüler olduğunu da ortaya koymaktadır.

Kânî'nin “*Be-nâm-ı Havâriyyûn-ı Bürûc-ı Fünûn*” adlı eseri 12 hikâyeden oluşmaktadır. Kânî, on iki bölüm halinde yazdığı eserin her bölümüne isim vererek “Makale-i Evvel” biçiminde başladığı eseri “Makale-i İsnâ-Aşer” başlığıyla tamamlamıştır. Soru-cevap yöntemiyle kaleme alınan eserde karşılıklı konuşma formları sıklıkla tercih edilmiştir. Atasözleri, deyimler, beyitler, hadisler ve âyetlerden yapılan alıntılarla hikâyelerin akışına zenginlik katılmış, şâirin mizacına uygun nükteli söyleyişleriyle eser, tek düzelikten kurtarılmıştır. Eserin XVIII. yüzyıl nesir metinleri içinde akıcı üslubu, didaktik yönü ve verdiği mesajlarla kendine özgün bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Hıristiyanlığa mensup Aleksandr'ın Türkçe öğrenmesine katkı sağlayacak olan esere, Kânî isim verirken muhatabının dînî eğilimlerine de Hz. İsa'nın havarilerine atıfta bulunarak ihtimam göstermiştir. On iki havariyi eserin isminde yaşatırken muhtevaya da on iki hikâyeye şeklinde yansıtmıştır. Hikâyelerde amaç Türkçe öğretmek ve Türkçe kullanım formlarını geniş tutmak olduğu için Kânî'nin üslûpta eşanlamlı sözcüklere fazla miktarda yer verdiği gözlenmektedir. Hikâyeler, muhatabının dil öğrenimine katkısı kadar içerikte verdiği mesajlar açısından da dikkat çekici özelliklere sahiptir.

Eserdeki on iki hikâyeye bu çerçevede kısaca değinmek gerekirse şunları söylemek mümkündür:

Birinci hikâyeye: Sultanın bir haneye teşrifi ile başlamakta ve hane sahibinin sultana rüyasını anlatması, yorumcuların rüyayı yorumlamaları, bu yorumlar üzerine hane sahibinin sultanla istişare etmesi anlatılarak sultanın dua ve temennileriyle hikâyeye sona ermektedir.

İkinci hikâyeye: Sultana hediye edilen bir at üzerine kurgulanmış olaylardan oluşmaktadır. Hediye edilen atın, sultanın konumu itibarıyla dinen ve ahlaken iade edilmesi gerektiğini işleyerek sultan ve sultanın arkadaşı arasındaki dostane ilişkiyi anlatmaktadır.

¹³ Wilkinson Gibb, A History of Otoman Poetry, London, 1967, Volume IV, p.160.

¹⁴ “Kânî” Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi, İstanbul 1986, C.12, s.6307.

III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu (16-18 Aralık 2010 İzmir)

Üçüncü hikâye: Sultanın bir haneyi ziyareti ile başlayan olayları konu edinmektedir. Hane sahibi içki içmeyi seven ve bu tutumunun dinen meşru olduğunu düşünen bir yapıya sahiptir. Hikâye, sultanın ayet ve hadislerle bu tutumun yanlış olduğunu anlatarak hane sahibini ikna etmesi üzerine kurgulanarak hane sahibinin tövbe etmesiyle sona erer.

Dördüncü hikâye: Gündelik yaşamda sıklıkla görülen olaylar üzerine kurgulanmıştır. Alacak verecek meselesi yüzünden birbirlerine husumet besleyen iki kişinin mahkemeye başvurmalarını ve mahkeme neticesinde adaletin tecelli edip mağdur olan kişinin davayı kazanmasını işlemektedir.

Beşinci hikâye: Yalan ve yalancı şahitlik üzerine kurgulanmıştır. Hikâye, dört ortağın bezirgân bir hacıdan yüklü miktardaki alacakları üzerine dava açmalarıyla başlamaktadır. Dava sonucunda dört ortağın ve şahitlerinin yalan söylediklerinin anlaşılması üzerine mahkeme kararıyla Cezayir'e sürülmesi işlenmektedir.

Altıncı hikâye: Rızkın nasıl kazanılması gerektiği üzerine kurgulanmıştır. Dükkanı yandıktan sonra ailesini geçindirmek için balıkçılık yapan garip bir avcı ile tabip arasında geçen konuşmalara dayalı olarak olaylar ele alınmaktadır.

Yedinci hikâye: Murâkabe ve dua ile dünya isteklerinden kendisini soyutlayan bir şeyhin Allah katında ulvî derecelere sahip oluşunu ve nefsi isteklerden arınarak murakabenin önemini ele almaktadır.

Sekizinci hikâye: Padişahın çok sevdiği ve aynı zamanda padişahın musahiplerinden olan bir seysin padişaha olan bağlılığını, sevgisini ele almaktadır.

Dokuzuncu hikâye: Bağdat halifesinin sahip olduğu hazineyi ve haramilerin meşru olmayan yollardan bu hazineye sahip olmak için yaptıkları olayları konu edinmektedir.

Onuncu hikâye: Eşraftan bazı kimselerin devletin ileri gelenleriyle görüşmek için yaptığı ziyareti ve bu ziyaret sonunda çeşitli problemlerin çözümü için sunulan teklifleri anlatmaktadır.

Onbirinci hikâye: İftira ve bozgunculuğun toplumu ve bireyleri felakete sürükleyen bir hastalık olduğunu ironik biçimde ele alıp işlemektedir.

Onikinci hikâye: Sır saklama ve koğuculuk üzerine yazılmıştır. Öğüt verici, nükteli söyleyişlerle sır saklamanın insanî ilişkilerde ve sosyal yaşamda ne kadar önemli olduğu ve gerekliliği üzerinde mesaj verildiği görülmektedir.

Eserdeki hikâyelerin biçim, yöntem, dil ve üslup özelliğini göstermesi bakımından aşağıdaki metni örnek olarak verebiliriz:

Maqâle-i şâliş¹⁵

Der-beyân-ı âmeden-i nâşih-ı şâlih be-hâne-i 'ayyâş-ı tâlih der-faşl-ı te'sîr-i nâşihat ve tevbe-kerden ez-'işret.

Su'âl: Selâmun 'aleyküm

Cevâb: Ve 'aleykümü's-selâm sulţânun

Su'âl: Şafâ geldiñüz ne 'alemdesiz sulţânun

Cevâb: El-ğamdüli'l-lâhi'l-mülkü'l-mennân mücib-i 'âfiyetimüz olan tâ'atde ve ol vechle râhatdayuz.

Su'âl: Yâ tâ'atuñ mücib-i âfiyet olduğına delîliñüz nedir?

Cevâb: Rızâ-yı veliyyü'n-ni'miyyeye muvâfiq a'mâli irtikâb ve hilâfindan ictinâb iden bende-i lâ-cürm cemî'-i âfâtdan sâlim ve maqâm-ı âfiyetde kâim olur.

.....

Su'âl: Yâ benüm def'-i ğam için şarâb-ı nâba olan rağbetüm mâni'-i tâ'atüm olmak neden iktizâ ider?

Cevâb: Muğarremâta rağbet ihtiyâr-ı ma'siyet ve terk-i tâ'atdür.

Su'âl: Yâ benüm cemâ'atle olmadığı hâlde gâh ü bi-gâh üftân ü hizân şalâta kıyâmum kemâl-i tâ'atümden degül midür?

¹⁵ Kânî, Be-nâm-ı Havâriyyûn-ı Bürûc-ı Fünûn, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, vr.4b.

III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu (16-18 Aralık 2010 İzmir)

Cevâb: Vela taqrabu's-şalâta ve entüm sükârâ âyet-i kerîmesine muhâlif hareket hâric-i mesâcid tâ'atdır.

Su'âl: Ammâ sultânüm içmistem hiç kendimi bulamam bu derde 'ilâc nedür?

Cevâb: İçmesi bir mâye-i hayât degüle.

Su'âl: Be ne mümkün niçe terk olunur?

Cevâb: Terki hadd-i imkândadır.

Su'âl: Tedbiriñüz nedür?

Temşîl: Eħass-i nâsdan bir kimesne çârşü-yı şehre çıķup dil-h'âhı olan mâkûlâtı iştirâ için çıķardığı aķceyi yine der-cîb etmegi ihtiyâr ve tüt ki yedüm diyerek iddiħâr eylediği mâldan fî-sebîli'l-lâh bir câmi'-i şerîf binâsına şarf-ı miknet ve taħşîl-i zaħîre-i aħret eylediği mesmû'uñ degül midür?

Cevâb: Belî işitdüm ma'lûmumdur.

Su'âl: Lâkin ol küfte-ħor enfüsini kör eylemiş göz be-her-ħâl gördiğine meyyâl olur. Ğuşuşen nefsüñ mâlûfı ola nice şabr olunur.

Cevâb: Hemân sen de meyde de tavr-ı sâgar-ı lebrîzi gördükce şañki içdüm diyerek mey-fürüşa virecegin aķceyi der-cîb-i iddiħâr ile hemân bu vechle menfûruñ olur gider.

Su'âl: Ğoş ammâ mül bunuñ gibi degül. Üç gün ac kıalsam kıaydum olmaz ve-lâkin bâde-i gül-güni bir laħza görmesem gözlerüm dünyâyı görmez.

Cevâb: Yat uyu unudursun.

Su'âl: Vay a sultânüm senüñ h'âb u râhat didiğın ancak neş'e-i şahbâ ile olur. Derd-i şudâ'-ı Ğumâr Ğ'âb ve Ğuzûra niçe medâr olur.

Cevâb: Hemân iki bardaķ şuyı içersen kıarnun şişer. Ğâlet-i seyri saña elbetde irâş-ı Ğ'âb ider.

Su'âl: Yâ soñra?

Cevâb: Bîdâr olursan vücûdına 'arız olan Ğiffet vesîle-i Ğayret ve sâik-i tâ'at olur.

Su'âl: Be ne Ğarîb keyfiyyet a sultânüm bir bardaķ şı beni tulum ve daħi ziyâde mağmûm ider.

Cevâb: Sen benüm sözmi pek diñle.

Su'âl: Beyân eyle görelüm.

Cevâb: Hep mey-ħânci kâfirlerüñ şafvet virmek için içine vaz' eyledikleri ölçidendür. Ne kıadar başa urur ammâ benüm içdiğım bâde-i nâbdur.

Su'âl: Bâde-i nâb daħi müskirâtdan degül midür?

Cevâb: Belî neş'ecigi vardur ammâ kıať'ân Ğumârı yokđur.

Su'âl: Bâde-i nâb bir mürebbî nesne midür?

Cevâb: Ne'am mürebbâdur.

Kânî, hikâyelerin tamamında kurguladığı olaylar çerçevesinde muhatabına hem dil pratiğı yaptırırken hem de Türk-İslâm kültürünün dîni ve ahlâki değerlerini tanıtmaya, bildirmeye, duyurmayla göreviyle eğitici ve öğretici kimliğini, kendi anlayışı ve dünya görüşü çerçevesinde ortaya koymaktadır.

Sonuç:

Sonuç olarak XVIII. yüzyıl şâirlerinden Ebu Bekir Kânî tarafından yazılan "*Be-nâm-ı Havâriyyûn-ı Bürûc-ı Fünûn*" adlı çalışmaya, yabancılara Türkçe öğretimi konusunda sahasında ilk örneklerden biri olmanın yanında yazıldığı döneme, kendi sahasında model olma özelliğine sahiptir.

Kânî'nin Türkçenin yabancılara öğretimi konusunda düşüncelerini yazılı hale getirip kitaplaştırmaya, aynı zamanda onun, çevresinde olup bitenlerden habersiz, dış dünyaya karşı duyarsız bir kişiliğe sahip olmadığı gerçeğini de ortaya koymaktadır.

III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu (16-18 Aralık 2010 İzmir)

Kaynaklar:

1. “*Kânî*” **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi**, İstanbul 1986, C.12, s.6307.
2. “*Kanî*”, **Encyclopedie de L’islam**, Paris, 1978, Tome IV,s.567-568
3. Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, İstanbul 1333, C.II, s.392
4. Ebuzziya Tevfik, **Nümûne-i Edebiyât-ı Osmâniye**, İstanbul 1330, s.49
5. Fatin Efendi, **Tezkire-i Hatimetü’l-Eş’âr**, İstanbul 1271, s.352-353
6. Fevziye Abdullah Tansel, “*Kânî*”, **Türk Ansiklopedisi**, C. XXI, Ankara, 1974, s.204.
7. İlyas Yazar, **Kânî Divanı**, İstanbul, 2010, ss-31-53
8. İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Katalogu, İstanbul 1965, C. III, s.862.
9. Kânî, **Be-nâm-ı Havâriyyûn-ı Bürûc-ı Fünûn**, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, vr.4b.
10. Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmâni**, (Haz.: Nuri Akbayar) İstanbul 1996, C.III, s.865
11. Muallim Nâci, **Esâmi**, İstanbul 1308, s.261.
12. Osman Horata, “*Son Klâsik Dönem*”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul 2006, C.2, s.474.
13. Sırrı Akıncı, “*Hekimoğlu Ali Paşa ve Kânî Efendi*”, **Hayat-Tarih Mecmuası**, Ekim 1971, C.2, S.9, s.17.
14. Şefkat, **Tezkire-i Şefkat**, İstanbul 1259, vr.59b
15. Şehabettin Süleyman, **Târih-i Edebiyât-ı Osmâniye**, İstanbul 1328, s.231–232.
16. Şeyhülislam Arif Hikmet, **Mecmuâtü’t-Terâcim**, İstanbul 1254, vr. 55ab
17. Vakanüvis Mehmed Edip Efendi, **Târih-i Edib**, İÜ Türkçe Yazmalar Bölümü, No:3220, vr:116
18. Wilkinson Gibb, **A History of Otoman Poetry**, London, 1967, Volume IV, p.160.